
Jüri Uluots ühiskondlikes organisatsioonides ja liikumistes

Liisi Veski

Annotatsioon. See artikkel käsitleb poliitiku ja õigusajaloolase Jüri Uluotsa tegevust ühiskondlikes organisatsioonides ja liikumistes. Keskendutakse kolmele valdkonnale, milles Uluots oli aastate vältel püsivalt aktiivne: korporatsioonitegevus, hõimuliikumine ning töö Eesti-Poola suhete uurimisel ja süvendamisel. Artiklis näidatakse, et Uluots oli aktiivne seltsitegelane, kes oli seotud väga eripalgeliste ühiskondlike organisatsioonide ja liikumistega. Ta oli ka mitme organisatsiooni asutaja, esimees ja juhatuse liige. Käsitlused, kus Uluotsa kujutatakse „professorliku“ ja organiseerimisvõimetu inimesena, annavad tema tegevusest ja iseloomust väga ühekülse pildi. Uluotsa seltsitegevuse uurimisel juonistuvad välja sotsiaalsed võrgustikud, milles ta osales. Need omakorda pakuvad vajalikku konteksti, mis aitavad paremini mõista tema poliitilist tegevust ja sidemeid. Näiteks annavad need aimu, kuidas võisid kujuneda Uluotsa suhted vabadussõjalaste ringkondadega.

Võtmesõnad: Jüri Uluots, Eesti Vabariik 1918–1940, seltsid, korporatsioonid, hõimuliikumine, Eesti-Poola suhted, paremradikaalsed liikumised

Abstract. This article deals with the activities of politician and legal historian Jüri Uluots in societies and movements. The focus is on three areas in which Uluots remained active over the years: student fraternities, the Finno-Ugric movement, and activities to study and deepen Polish–Estonian relations. The article demonstrates that Uluots was a member of a wide range of societies. He was also a founder, chairman and board member of several organisations. The study of his social

activities shows that the conceptions of Uluots as a 'professorial' figure with no organisation skills that can be found in some memoirs give only a one-sided picture of his life and character. The article gives an overview of the social networks in which Uluots participated. These, in turn, provide the necessary context for a better understanding of his political activities and connections. For example, they provide an insight into how Uluots's links with the leading members of the Vaps movement may have developed.

Keywords: Jüri Uluots, interwar Estonia, societies, student fraternities, Finno-Ugric movement, Estonian-Polish relations, radical right movements

Sissejuhatus

Selles artiklis avan mõningaid tahke poliitiku ja õppejõu Jüri Uluotsa (1890–1945) elu seni vähe käsitletud küljest – tema tegevusest ühiskondlikes organisatsioonides ja liikumistes. Nii ajaloolaste uurimused kui ka kaasaegsete meenutused on tihti keskendunud Uluotsa tegevusele poliitiku ja õppejõuna. Meenutustes jääb domineerima pilt Uluotsast kui puhtalt akadeemilisest inimesest, kes oli ka poliitikuna pigem „professorlik“ – pisut eluvõõras ja vähese organiseerimisvõimega (vt nt Raamot 2013 [1975]: 424; Mäe 1993: 142). Ülevaadetes tema tööst ja elust jääb kõlama vaade Uluotsale kui töökale ja väärikale riigitegelasele (nt Järvelaid 2000; Klesment jt 1945; Walter 1990). Uluotsa avalikust palgest ei saa aga terviklikku pilti, avamata tema elu ühiskondlikku ja seltsitegevuse külge.

Siinkohal huvitabki mind see, milline pilt avaneb Uluotsast seltsitegelasena. Annan ülevaate, millistesse seltsidesse Uluots kuulus ja milline oli nendes tema roll. Samas huvitab mind ka küsimus, mida saab Uluotsa seltsitegevuse kaudu teada tema kui poliitiku vaadete ja suhtlusvõrgustike kohta.

Artikkel algab ülevaatega neist organisatsioonidest, kuhu Uluots kuulus või mille tegevusega oli seotud. Seejärel keskendun tema ühiskondliku tegevuse kolmele kõige olulisemale valdkonnale: üliõpilaskorporatsioonid, hõimuliikumine ning Poola-Eesti suhete uurimine ja

süvendamine. Need on valdkonnad, mis olid Uluotsale südamelähedased ja millega ta jäi ühel või teisel moel seotuks kuni Eesti esimese iseseisvusperioodi lõpuni 1940. aastal, ja mõnel juhul kauemakski.

Jüri Uluots Tartu seltsitegelasena

Uluotsa kui seltsitegelase kuvandis on seni domineerinud üks kindel teema: Uluots kui üks korporatsioon Rotalia asutajaid ja hilisem aktiivne vilistlasliige. Tema tegevuse seda külge on põgusalt kajastatud hilisemates uurimustes (nt Järvelaid 2000: 8–9), aga üksikasjalikuma ja värvikama ülevaate Uluotsast kui korporandist leiab tema kaasvõitlejate mälestustes, millest on põhjalikumalt juttu järgmises alapeatükis. Peeter Järvelaid (2009: 73–77) on ühtlasi lühidalt kajastanud Uluotsa tegevust Õpetatud Eesti Seltsis (ÕES) ja Eesti Teaduste Akadeemias (kuigi viimast saab seltsitegevuseks nimetada vaid tinglikult).

Arhiiviallikatest aitavad tema seltsitegevuse ulatusest ja iseloomust aimu saada näiteks säilinud liikmekaardid, aga ka hulgalised kutsed Uluotsale kui liikmele, samuti organisatsioonide enda materjalid: liikmete nimekirjad, koosolekute protokollid, organisatsioonide registreerimisega seotud dokumentatsioon, kirjavahetused jne. Oluline allikas on ka omaaegne ajakirjandus.

Püüdes kaardistada organisatsioone, mille liige Uluots oli, avaneb kirev ja mitmetahuline pilt. Ühelt poolt võib nimetada seltse, kuhu Uluots kuulus ilmselt oma õppejõutöö tõttu. Aastail 1924–1932 oli Uluots Akadeemilise Õigusteadlaste Ühingu (aastast 1935 Õigusteaduse Selts Tartu Ülikooli juures) esimees, 1932. aastast auliige (EAT 1932: 361; Tarvel jt 1940: 351). Küllap toimus akadeemiline elu ja suhtlus olulisel määral just selliste erialaorganisatsioonide kaudu, aga ka laiema haardega akadeemiliste organisatsioonide ja institutsioonide kaudu, nagu juba eelnimetatud ÕES. Selle liige oli Uluots 1921. aastast (Järvelaid 2009: 73; Taal 2018). Lisaks kuulus ta toetajaliikmena Akadeemilisse Usuteadlaste Seltsi.¹

¹ Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi liikmete nimestik (1934. a I sem). – Rahvusarhiiv (edaspidi RA), ERA.4408.1.64, l 56.

Foto 1 / Photo 1. Jüri Uluots.
RA.EAA.2111.1.12489.11

Uluots kuulus veel mitmesse kultuuriseltsi. Nii oli ta näiteks Eesti Kultuuri Sõprade Koondise abiesimees (1930–1935) ja esimees (Tarvel jt 1940: 351),² samuti Eesti Kirjanduse Seltsi asemikkudekogu liige.³

Peale Eesti-kesksete organisatsioonide kuulus Uluots mitme muu riigi või kultuuriga seotud kultuuri- ja sõprusühingusse. Tegevusest Eesti-Soome ja Eesti-Poola organisatsioonides tuleb pikemalt juttu allpool, aga Uluots oli veel näiteks Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi liige.⁴ Ürituste osalemiskutseid saatsid talle Akadeemiline Eesti-Itaalia Ühing,⁵ Eesti-Inglise Kultuurühing⁶ ja Akadeemiline Anglo-Eesti Ühing.⁷

² 1938. aastal ühingute ja nende liitude seaduse alusel Tartu-Valga prefektile saadetud info järgi oli koondise ametlik asukoht Uluotsa kodus, aadressil Õpetaja 12, Tartu. Eesti Kultuuri Sõprade Koondise juhatusse koosseis ja asukoht (Tartu-Valga Prefektile, 4.07.1938). – RA ERA.4408.1.63, l 39.

³ Kutse Eesti Kirjanduse Seltsi asemikkudekogu koosolekule (29.12.1933). – RA ERA.4408.1.74, pagineerimata.

⁴ Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi kutsed. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

⁵ Akadeemiline Eesti-Itaalia Ühingu kutse. – RA ERA.4408.1.64, l 63p.

⁶ Eesti-Inglise Kultuurühingu kutse. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

⁷ Akadeemilise Anglo-Eesti Ühingu kutsed. – RA ERA.4408.1.64, l 55p, 61p.

Eelneva kõrval leidub Uluotsa materjalide hulgas kutseid ja ettekandepalveid mitmetelt arsti- ja loodusteaduse suunitlusega seltsidelt: Loodusuurijate Seltsilt,⁸ Eesti Neuroloogia Seltsilt,⁹ Eesti Eugeneika ja Genealoogia Seltsilt (ettekannepalve)¹⁰ ja Eesti Geodeetide Ühingult (loengusari).¹¹ Lisaks võib mainida kutseid majanduse ja põllumajanduse suunitlusega organisatsioonidelt, nagu Akadeemiline Põllumeestekogu,¹² Akadeemiline Ühistegevuse Selts,¹³ Eesti Majandusteadlaste Selts¹⁴ ja Eesti Põllumeeste Selts Tartus.¹⁵ Ühtlasi oli ta piiriäärsete alade kultuuri- ja hariduselu edendamiseks tegeleva Piirimaade Seltsi Tartu osakonna esimees ja aktiivne liige.¹⁶ Organisatsiooni teise juhttegelase Oskar Looritsa andmeil aitasid nad Uluotsaga Piirimaade Seltsi kaudu ellu viia Läti-Eesti koolikonventsiooni (vt RT 1934, 27, 207).¹⁷

Kindlasti ei ole see nimekirjandamine ammendav, mis paneb mõtlema, kuidas oli Uluotsal võimalik kõigis neis organisatsioonides aktiivselt kaasa lüüa. Õige vastus on, et ilmselt ei olnudki – vähemalt mitte kõigis korraga. Küllap keskendus ta korraga mõnele konkreetsele seltsile ja ilmselt vaheldus aktiivsus, millega ta ühe või teise ühingu tegevuses osales. Mõistetavalt oli neidki organisatsioone, kuhu Uluots kuulus pigem passiivselt. Ilmar Raamot (2013 [1975]: 424) on Uluotsa iseloomustades öelnud, et too oli poliitikuna „algataja, kuid mitte organiseerija“ – ehk kehtib see väide ka Uluotsa kui seltsitegelase kohta.

Näiteks oli ta 1931. aastal ellu kutsutud konservatiivse Eesti Rahvuslaste Klubi (ERK) asutajaid ja selle põhikogu liige (Chen 2017: 32). ERKs oli kolm temaatilist sektsiooni. Uluots asus neist ühe, üldpoliitilise

⁸ Loodusuurijate Seltsi kutse. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

⁹ Eesti Neuroloogia Seltsi kutse. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

¹⁰ Eesti Eugeneika ja Genealoogia Seltsi kutsed. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

¹¹ Eesti Geodeetide Ühingu kutsed. – RA ERA.4408.1.65, pagineerimata.

¹² Akadeemilise Põllumeestekogu ülesanded (mustand). – RA ERA.4408.1.64, l 67.

¹³ Akadeemilise Ühistegevuse Seltsi kutsed. – RA ERA.4408.1.64, l 85–86.

¹⁴ Eesti Majandusteadlaste Seltsi kutsed. – RA ERA.4408.1.64, l 20–26.

¹⁵ Eesti Põllumeeste Seltsi Tartus kutsed. – RA ERA.4408.1.59, pagineerimata.

¹⁶ Jüri Uluotsa kui Piirimaade Seltsi Tartu Osakonna esimehe saadetud kutse. – RA ERA.4408.1.66, pagineerimata.

¹⁷ Peeter Tarvelile Jüri Uluotsa artikli koostamiseks antud andmeid (1937). – Eesti Kirjandusmuuseum (edaspidi EKM) EKLA, f 194, m 62:45, l 1/2.

sektiooni esimehe kohale, kuid loobus sellest juba märtsis 1932. Uluotsa järel asus sellele kohale õigusteadlane Ernst Ein (Postimees 23. november 1931; Postimees 6. märts 1932). Kui jälgida koosolekutel käinute nimekirju ja koosolekute protokolle,¹⁸ siis iseloomustavad need Uluotsa pigem passiivse liikmena, kes käis koosolekutel kohal vaid üksikutel kordadel. Teisalt osutab asjaolu, et Uluots jäi vaatamata eemalseisja rollile siiski 1930. aastate vältel klubi põhikogu liikmeks ja talle saadeti jätkuvalt selle koosolekute kutseid sellele,¹⁹ et tema kuuluvus ei olnud ilmselt juhuslik. Ehk võib siin näha soovi toetada organisatsiooni oma liikmelisuse kaudu?

Nagu eespool mainitud, leidis siiski kolm valdkonda, kus Uluots jäi erinevate ühingute kaudu järjekindlalt tegevaks. Need valdkonnad olid tihedalt läbi põimunud ka tema akadeemilise ja poliitilise tegevusega.

Korporant

Nagu paljud teisedki hilisemad Eesti poliitikud, asus Uluots 1910. aastal õppima Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas (Gavrilova, Hodjakov 2018: 37; Järvelaid 2000: 12; Pullat 2004: 132–133). Kuna impeeriumi pealinnas oli tol ajal eesti üliõpilasi palju, sooviti luua võimalust organiseerumiseks (Pullat 2004: 276–277). Peterburis õppivad üliõpilased said juba koos käia näiteks Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsis, millest hiljem sai Eesti Üliõpilaste Abiandmise Selts, kuid Uluotsa hilisema tudengi ja kaasvõitleja Heikki Leesmenti sõnul ei rahuldanud see organisatsioon oma „sisemise lödva korra kui ka oma poliitilise meelsuse poolest üht osa selle nooremast liikmeskonnast“ (Leesment 1945: 56). Seega otsustas väike hulk üliõpilasi luua uue organisatsiooni, korporatsiooni Rotalia. Nimi valiti muinaskihelkonna Ridala (Rotalia) järgi Läänemaal ja selle pakkus välja just Läänemaalt pärit Uluots (Mägi 1981: 24). Põhikiri esitati Vene impeeriumi haridusministeeriumile 1913. aasta mai algul, kusjuures ka Uluotsal kui ühel selle väljatöötajal olevat tulnud käia mitu korda ministeeriumis selgitusi andmas, enne

¹⁸ Nt ERK põhikogu protokolliraamat. – RA ERA.2698.1.2.

¹⁹ Eesti Rahvuslaste Klubi kutsed ja teadaanded. – RA ERA.4408.1.73, pagineerimata.

kui põhikiri sama aasta 26. oktoobril kinnitamiseni jõudis. Organisatsiooni asutamiskoosolek peeti 10. novembril Otto Tiefi ruumikas toas (Perandi 1938: 288; Leesment 1948: 6–8; Mägi, Karupää 1966: 115; Mägi 1981: 26–27, 30).²⁰

Sel ajal samuti Peterburis tegutsenud hilisem kirjanik Artur Adson (1948: 226) on meenutanud, et korporatsioonis ei kõlanud mitte buršilaulud, vaid „eestipärasemad“ ja eestikeelsed laulud: „Neid kõiki tõmbas J. Uluots vaprasti ees laulda.“ Samas tuleb täpsustada, et lauldi ka saksa tudengilaule, aga eestikeelses tõlkes. Nii eestindas Uluots tuntud tudengilaulu „Krambambuli“ ja teisigi laule (Mägi 1981: 50).

Rotalia tegevuse Petrogradis katkestas 1917. aasta oktoobrirevolutsioon. Esialgu püüti organisatsiooni tuua üle Tallinna, kuid tegevus rauges heitlike aegade tõttu ka seal. 1923. aastal prooviti korporatsioonile elu sisse puhuda Berliinis, kuhu oli koondunud hüperinflatsiooni tingimustes arvukalt eesti tudengeid (vt nt Hiio 2007: 412), aga sealgi jätkus hoogu vaid umbes aastaks. Berliini konvendi tegevus lõpetati 1924. aastal. Sama, 1924. aasta jaanuaris kogunes Tartus professor Peeter Kõpu juures väike seltskond Rotalia liikmeid ja huvilisi, Uluots nende seas. Arutati võimalust asutada Rotalia konvent Tartus (Leesment 1948: 9–12; Mägi 1948: 31; Pedak 1938: 292). Mais 1924 registreeriti Rotalia Tartu konvent Tartu ülikooli juures (Leesment 1948: 13–14).

Heikki Leesment (1945: 61) on Uluotsa tegevust Rotalias meenutanud järgmiselt:

„Ta ise oli oma käitumises ja kohustuste täitmisel äärmiselt korrektne ja nõudis seda ka teistelt. Seejuures oli ta elurõõmus ja naeris südamest, kui keegi teravmeelset nalja tegi. See nali võis olla ka tema enda pihta suunatud ja võis tulla ka konvendi noorimalt liikmelt. Peaasi, see pidi olema vaimukas. Kui aga mõni katsetas ebasünda või kahemõttelise anekdoodiga, siis pahandas ta tõsiselt ja keelas sellised jutud silmapilk. Samuti ei leidnud tema silmis armu rohked alkoholitarvitajad.“

Uluots oli 1930. aastatel korporatsiooni vilistlaskogu esimees. 1936. aastal juhtis ta pühendunult Rotaliale oma maja ostmise protsessi.

²⁰ Vastus ülikooli 300. juubeli auks korraldatud ankeedile. – RA EAA.1757.1.66, l 43.

Rotalia 25. sünnipäeval 1938. aastal sai Uluotsast selle esimene auvilistlane ja talle anti korporatsiooni esimene aupael (Leesment 1948: 21–22). Leesmenti järgi jäi Uluots Rotalias edasi käima ka siis, kui poliitiline tegevus viis teda 1930. aastate teisel poolel pigem Tallinna. Kui korporatsioonid 1940. aastal keelati, käidi väiksemate seltskondadena koos Uluotsade Õpetaja tänava kodus (Leesment 1945: 61; 1948: 25).

Ometi ei kajastu üksnes Rotaliaga seotud mälestusmaterjalides üks lisaasjaolu, mis aitab paremini mõista Uluotsa sidemeid Tartu elus ja võib-olla ka tema poliitilist tegevust. Nimelt – kuigi Leesment meenutab, et „Jüri Uluots ja konvent on olnud lahutamatu seotud selle asutamise aegadest peale“ (1945: 61) –, oli Uluots tegelikult ka ühe teise suure Tartu korporatsiooni vilistlaskogu liige. 1923. aastal astus ta korporatsiooni Sakala, kujunedes selle aktiivseks vilistlasliikmeks (Rütli 2010 [1964]: 457–458). Uluotsa Sakalasse astumise ajal ei olnud veel Tartus Rotalia konventi ja seetõttu ei nähtud selles sammus midagi taunimiseväärset.

Näib, et Uluots oli Sakalas tõepoolest aktiivne liige. 1929. aasta Üliõpilaslehe Sakalale pühendatud erinumbris on olulisematest vilistlastest ja kaasvõitlejatest karikatuurid. Teiste seas leidub ka pilt Uluotsast (foto 2). Karikatuuri allkiri on „... eriti ja pääle muu loomulikult ja arusaadavalt ...“ (Üliõpilasleht 1929, 13: 228). Arvata võib, et siin oli tegu Uluotsa retoorika järeleaimamisega.

Korporatsiooni üks asutajaid, Oskar Rütli (2010 [1964]: 457–458), on Uluotsa tegevust Sakalal meenutanud järgmiselt:

„Tema oli korp! Sakala revisjonikomisjoni esimeheks. Isegi siin polnud ta mitte passiivne, vaid ikka tegev ja aktiivne töömees. Mõnele lugejale võiks see tunduda imelikuna, et kuidas Jüri Uluots võis olla korp! Sakala vilistlane, kuna kõigile on ju teada, et ta korp! Rotalia liige oli. [...]

Uluots tuli Tartu ja säääl elades ja olusid tundma õppides astus ta korp! Sakala liikmeks tingimusel, et kui korp! Rotalia Tartu ülikooli juures jälle ellu tõuseb, siis läheb ta sinna tagasi. See ka sündis. Mõne aasta pärast võis korp! Rotalia Tartus oma asutamist pühitseda ja teiste eesti korporatsioonide perre astuda. Siis ka Uluots, truuks jäädes oma seisukohale, lahkus korp! Sakalast.“

Jüri Uluots.

... eriti ja pihle muu loomulikult ja
arusaadavalt ...

Foto 2. Karikatuur Jüri Uluotsast. – Üliõpilasleht 1929, nr 13 (Korp! Sakala erinumber).

Photo 2. A caricature of Jüri Uluots in Üliõpilasleht ('Student Newspaper') 1929, no. 13. (special issue on Sakala student fraternity).

Peab siiski märkima, et Uluots jäi Sakala ametlikuks vilistlaseks veel mitmeks aastaks. 1930. aasta viimasel päeval kirjutas Uluots vilistlaskogu juhatusel kirja, kus palus end organisatsioonist välja arvata. Ta selgitas: „Kuna olude kujunemise tõttu kuulun ühteaegu kahte Tartus olevasse korporatsiooni, selles asjas minule on tehtud mitmeid etteheiteid (eriti viimasel ajal), seisukord tõesti võib tekitada arusaamatust ja minul loomulikult ei ole sünnis lahkuda korporatsioonist, mille asutaja liige olen, siis olen sunnitud paluma, et loeksite mind korp. „Sakala“ vilistlaskogust lahkunuks, arvates 31. dets. 1930 a.“²¹

Tundub, et sellele ei järgnenud mingit tõsisemat reaktsiooni, sest mõni aasta hiljem, 7. jaanuaril 1933,²² kirjutas Uluots vilistlaskogu

²¹ Jüri Uluotsa kiri korporatsioon Sakala vilistlaskogu juhatusel (31.12.1930). – RA ERA.4408.1.61, pageerimata.

²² Jüri Uluotsa kiri korporatsioon Sakala vilistlaskogu juhatusel (7.01.1933). – RA ERA.4408.1.61, pageerimata.

juhatusesele uue samasisulise kirja. Selles mainis ta, et kahte vilistlaskogusse kuulumine pärast Eesti Korporatsioonide Vilistlaskogude Liidu loomist on muutunud talle võimatuks. Samuti nentis ta, et olukord ei ole vahepeal muutunud talle soodsamaks, vaid vastupidi. Seekord rahuldati tema palve lugeda ta 1. jaanuarist 1931 tagantjärele Sakala vilistlaskogust lahkunuks, kusjuures vastuseks läkitati talle vilistlaskogu eestseisuse nimel O. Rütli ja Friedrich Puksovi (Puksoo) allkirjadega väga südamlik kiri.²³ Pärast ametlikult Sakalast väljastumist jäi Uluots aga konvendihoones edasi käima ja talle saadeti endiselt nii mõnigi kord kutseid kui kaasvilistlasele.²⁴

Ka Rütli (2010 [1964]: 458) meenutab: „Aga ta sidemed Sakalaga keetsid edasi. Konvendi korteris õhtutel koos istudes on kõige parem võimalus üksteist tundma õppida. [...] Siin on ühiseid rõõmumomente, on ka ühiseid muresid, ühiseid eluvõitluse huvisid ja nendes avaldub teise sisemine inimene. Oli konvendis mõni tantsuõhtu või mõni muu seltskondlik koosviibimine, siis võttis ka Uluots sellest osa, ta liikus säääl vabalt ja oli häämeelega nähtud kaaslane.“ Nagu eelnevast selgub, oli üks põhjusi, miks organisatsioonilisele segadusele tuli lõpp teha, Eesti Korporatsioonide Vilistlaskogude Liit, milles Uluots samuti kujunes üheks eestvedajaks.²⁵ Vilistlaskogude liit registreeriti märtsis 1930 (Leesment 1948: 15; Raudsepp 1966: 19).

Rotalia vilistlaste mälestustes minnakse üldjuhul sellest Uluotsa ajutisest „kahepaiksusest“ mööda. Kriitiline noot esineb siiski organisatsiooni vilistlase Vambola Klaureni mälestustes (1981). Klauren küll mõistab, miks Uluots ja veel kaks Peterburi-aegset Rotalia meest 1920. aastate algul Tartusse jõudes teistesse organisatsioonidesse astusid, kuid erinevalt Uluotsast tegid teised kaks oma valiku uue korporatsiooni kasuks, samas kui Uluots kuulus mõnda aega mõlema korporatsiooni nimekirja. Klauren võttis kokku: „See oli ebanormaalne olukord, millele ka Uluotsa tähelepanu juhiti, nõnda, et ta

²³ Sakala vilistlaskogu eestseisuse kiri Jüri Uluotsale (dateerimata). – RA ERA.4408.1.61, pagineerimata.

²⁴ Korporatsioon Sakala konvendi kutsed (1933, 1934). – RA ERA.4408.1.61, pagineerimata.

²⁵ Nt Eesti Korporatsioonide Vilistlaskogu Liidu registreerimistoimik. – RA ERA.14.3.1710, l 2p, 6.

lahkus Sakalast ja jäi edaspidi ainult Rotaliasse, mille asutajaliige ta ju oli.“ (Klauren 1981: 144). Siin on vihje, et tõepoolest leidus neid, kes tuletasid Uluotsale meelde olukorra ebasobivust, nagu Uluots mainis oma kirjaski.

See lugu kõneleb meile mitmest asjaolust. Ühelt poolt näitab see, et Uluots oli Tartu akadeemilisel maastikul aktiivne tegutseja ja paljude oluliste sidemetega inimene. Liberaalsemate seltside ja konservatiivsemate korporatsioonide vastasseisus kuulus ta kindlasti just viimasesse tiiba. Mis võiks aga eriti huvitada 1930. aastate poliitilise eluga tegelevaid ajaloolasi – on võrgustikud, mille osaliseks sai Uluots just tänu oma Sakala kuuluvusele. See mõnevõrra unustatud seos Sakalaga aitab meil näiteks mõista, kuidas tekkisid tõenäoliselt tema sidemed vabadussõjalaste juhi Artur Sirguga, kes, nagu mitmed teisedki vabadussõjalaste liikumise kesksed tegelased, kuulus just Sakalasse (Muuli 2020: 42–47; Rütli 2010 [1964]: 382). Näiteks 1933. aastal pakkus Artur Sirk läbirääkimistel asunike-põllumeeste esindajatega võimaliku ühise riigivanemakandidaadina Pätsi vastu esimesena välja just Uluotsa. Plaanist siiski asja ei saanud (Raamot 2013 [1975]: 306–307; Valge 2019: 423).

Vahetult 1934. aasta riigipöördele järgnenud ajast leidub ka erinevaid viiteid ja vihjeid Uluotsa lähemast koostööst vapsidega. Näiteks folklorist Oskar Loorits on oma paguluses kirjutatud mälestustes meenutanud 1934. aasta suve ja Uluotsa rolli vabadussõjalaste esindajana. Üsna kindlasti liialdades on ta kirjeldanud, nagu tõusnuks Sirgu arreteerimise järel just Uluots vapside uueks vaimseks juhiks. Loorits sidus oma meenutustes üsna vabalt Sakala, Eesti Korporatsioonide Liidu, vabadussõjalaste liikumise ja ajalehe Vaba Sõna (Loorits 1955: 165–166).²⁶ Loorits ei olnud siiski ainus, kes asjade seisu sellisena nägi. Ka selle ajajärgu Soome ajakirjanduses nimetatakse Uluotsa mitmel puhul vapside usaldusisikuks või kaitsjaks (nt Uusi Suomi 31. august 1934). Kui palju neil juttudel alust oli, vajab põhjalikumat uurimist.

Igatahes võib öelda, et korporatsioonimaastikul tõestas Uluots end tugeva organisaatori ja eestvedajana. Siin võib peituda põhjusi, miks

²⁶ Oskar Loorits, kokkuleppe sobitusest K. Pätsi ja vapside vahel. – EKM EKLA, f 175, m 58:4, l 1.

asunike esindaja Ilmar Raamot 1934. aastal just Uluotsa poole pöördus, et too võtaks enda peale Pätsi-vastase opositsiooni juhi rolli – nagu Sirk oli lootnud 1933. aastal Uluotsast vabadussõjalaste ja asunike ühist kandidaati – ja peagi pettus, sest Raamoti (tagantjärele antud) hinnangul ei olnud Uluotsal poliitilise elu jaoks piisavalt organisaa-torivõimeid (Raamot 2013 [1975]: 418–425). See osa Uluotsa eluloos vajab aga samuti põhjalikumat uurimist.

Suur-Soome aate kandja?

Teine oluline aspekt Uluotsa seltsitegevuses on tema pikaajaline osalemine hõimuliikumises. Uluotsa kui (õigus)ajaloolase huvi lääne-meresooime rahvaste ajaloo vastu ilmnes juba varakult ja temast kujunes 1930. aastateks aktiivne hõimutegelane. Näiteks 1924. aastal käis Uluots Lätis muuhulgas selleks, et uurida liivlaste ja kurelaste muistseid elukohti ning selle kaudu lätlaste, liivlaste ja kurelaste ajaloolisi suhteid (Teataja 20. juuni 1924). 1926. aastal osales Uluots soomekeelse Eestit tutvustava koguteose „Viron-kirja. Maa, kansa ja kultuuri“ loomisel, olles ühe selle peatükkidest („Viron valtiosta“ – „Eesti riigist“) autor (Viron-kirja 1926).

Uluotsa hõimuhuvi ei olnud peajasjalikult filoloogiline ega isegi mitte etnoloogiline. Ka siin jäi ta siiski peamiselt (õigus)ajaloolaseks, aga tundub, et tema huvis ei puudunud ka teatav poliitiline aspekt. Uluotsa südameasjaks kujunesid soome-ugri rahvaste ajaloo jooksul kaotatud õigused ja nende rahvaste ajaloolise suuruse taastamine. Lisaks kutsus ta üles uurima soomeugrilaste kombeõigust ehk õigus-tavasid (nt Kaja 10. veebruar 1925).

1930. aastal kirjutas ta programmilise essee „Eesti õigusajaloo seni-sest uurimisest ja tuleviku ülesandeist“, kus esitas üleskutse uurida soome-ugri rahvaste õigusajalugu ja õiguslikku seisundit, selgitades, et see tähendaks „valgustada ja selgitada nii ruumiliselt kui ajalisel-t väga tähtsat osa inimkonna õigusajaloos“ (Uluots 1930a: 6). Nii kõneles ta mitmes oma kõnes ja kirjutises „soome sugu“ (või hiljem ka „eesti sugu“) rahvastest, kes on varasematel aegadel elanud märksa laiemal alal Ida- ja Kirde-Euroopas (nt Sakala 20. oktoober 1932; Vaba Maa 25. aprill 1933; Postimees 5. detsember 1933; Uus Eesti 18. veebruar

1937). 1931. aasta juunis viibis ta Helsingis IV soome-ugri kultuuri-kongressil, kus pidas ettekande suurejoonelisel teemal „Eestlased ja sugurahvad ilmaajaloo kohtu ees“ (Helsingin Sanomat 29. mai 1931). Uluots rääkis sealgi väikestest ja suurtest rahvastest ning suurest kriisist: „Meie – s.o. kõik sugurahvad – oleme seega mitte väike rahvas, vaid monumentaalse ajaloolise tagaseinaga rahvad ja ühtlasi kogu Põhja- ja Kirde-Euroopa ning Loode-Aasia ürgsed ja ajaloolised peremehed.“ Ta lisas: „Oma õiguste täieliku endistamise lõpule viimist tuleb seada sihiks.“²⁷

Küllap just sellised ettekanded olid peamine põhjus, miks Uluotsaga võttis augustis 1935 ühendust Leeni Vesterinen (neiuna Ploompuu). Vesterinen oli Soomes elav eesti hõimuaktivist ja karskustegelane, kes tegutses 1928. aastast Soomluse Liidu (Suomalaisuuden Liitto) hõimuosakonna sekretäri ja Eesti Büroo juhina (Tarvel jt 1940: 369–370). Vesterinen kirjutas Uluotsale: „Olen kuulnud, lugenud ja süttinud Teie loenguist ja artikleist, kus avaldate uusi, julgeid mõtteid Suur-Eestist ja kogu meie tõu tulevikust. Palun Teilt, kirjutage lühike artikkel teemal „Suur-Suomi-Eesti“ eesolevaks hõimupäevaks.“²⁸

Vesterise kasutatud Suur-Soome-Eesti²⁹ mõiste viitab Soomes populaarsele Suur-Suomi kontseptsioonile. Selle mõiste tuum oli soomlaste ajalooliste piiride taastamine – eelkõige Ida-Karjala ja Ingerimaa alade taasühendamine Soomega. Suur-Soome loosungiga võidi aga mõnikord tähistada ka suuremaid kultuurilisi ülesandeid: Venemaal ja Siberis asuvad soome-ugri rahvad tuli äratada ja taas ajaloo näitelavale tuua, viies nendeni soome kultuuri. Mõned aktivistid lootsid isegi, et soomeugrilased on võimalik ühendada üheks suureks rahvaks. Nimetatud ideed pärinesid 19. sajandi soome rahvuslikust ärkamisest, kuid need võtsid Soome iseseisvumise ajal ja järel juhtmõttena omaks Soome paremradikaalsed ringkonnad. Suur-Soomest sai üliõpilas- ja

²⁷ Eestlased ja sugurahvad ilma ajaloo kohtu ees (ettekande kokkuvõte). – RA ERA.4408.1.265, l 11–12.

²⁸ Soomluse Liidu Eesti Büroo juhi Leeni Vesterise kiri Jüri Uluotsale (8.08.1935). – RA ERA.4408.1.63, l 104.

²⁹ Suur-Soome ja Suur-Eesti kõrval kõnelesid eestlased mõnikord harva tõesti ka „Suur-Soome-Eestist“ (vt nt Ein 1933: 30). Küllap oli siin soov rõhutada nii hõimuühtsust kui ka eestlaste osa selles suures soome-ugri projektis.

hõimuorganisatsiooni Akadeemilise Karjala Seltsi (AKS) juhtlause. 1930. aastatel lisandus folkloorihuvile ka sõjakas noot. (Wilson 1976; Kasekamp 1999: 595; Sepp 2005: 148–162, 168)

Nagu allpool näitan, kujunes üle lahe ulatuv hõimuliikumine alates 1934. aasta riigipöördest, aga eriti pärast vapside 1935. aasta 8. detsembri riigipöördekatset problemaatiliseks ja veidi kahtlase maiguga ettevõtmiseks. Olid ju 1935. aasta mässukatse organiseerimise taga olulisel määral Soome paremradikaalsed ringkonnad (Kasekamp 2000: 2, 116).

Siit areneb ka üks seni vastust ootav küsimus: kas ja kuidas võisid Uluotsa hõimuhuvid viia teda kokku nende Soome hõimuliikumise tegelastega, kes kuulusid AKS-i radikaalsemasse tiiba ja Soome paremäärmuslikku Isamaalisse Rahvaliidumisse (IKL), ning kas neil kokkupuudetel võis olla mingi mõju Uluotsa poliitilistele vaadetele.

1931. aasta juunis Helsingis toimunud IV soome-ugri kultuurkongressil, mida mainisin eespool, osales mitmeid radikaalse Lapua liikumise ja hilisema IKL-i juhttegelasi. Nii esines seal ettekandega Aarne Somersalo, üks Lapua liikumise ja hiljem IKL-i juhtfiguure ning tulevase paremradikaalse ajalehe Ajan Suunta peatoimetaja, kõneldes rahvahariduse ja kaitsevõime teemadel. Tema ettekanne järgnes vahetult Uluotsa ettekandele (nt Helsingin Sanomat 29. mai 1931, 19. juuni 1931).³⁰ See oli aeg, kui Lapua liikumine oli tegemas võidukäiku ja kerkis esile suurejooneline eesmärk ühendada Venemaal asuvad soome-ugri rahvaste alad Soome riigiga. William A. Wilson (1976) on märkinud, et IV soome-ugri kultuurkongress, kus osales hulgaliselt külalisi Eestist ja Ungarist, oli oluline selle poolest, et suunas varasemast konkreetsemalt tähelepanu sugurahvaste saatusele. Soome hõimuaktivistid hakkasid senisest enam rõhutama Eesti ja Ungari kaasabi Suur-Soome rajamisel. Samuti esines ettekandega teinegi AKS-i ja Lapua liikumise keskne kuju, AKS-i ajakirja Suomen Heimo peatoimetaja Yrjö Vuorjoki. Tema pühendas oma kõnes palju tähelepanu Eesti ja Soome lähenemisele, asetades kahe maa lähedased

³⁰ Uluots pidas just seal oma ettekande „Eestlased ja sugurahvad ilmaajaloo kohtu ees” (Õpetajate Leht 15. mai 1931).

sidemed Suur-Soome eesmärgi saavutamisel kesksele kohale. Ta sõnas, et „vennasmaade Eesti ja Soome tuleviku seisukohalt on vältimatu nende maade lähedane ühteliitumine, kui otsustava hetke saabudes tuleb tõrjuda idast tulevat ohtu.“ Vuorjoki rõhutas Eesti ja Soome välispoliitilist suhtlust, aga ka suhtlust üliõpilaskondade tasandil (Vuorjoki 1931: 132). Ürituse korraldajate seas oli ka Vilho Helanen, kellel olid pikaajased sidemed Eestiga. Helanen oli AKS-i radikaalsema suuna juhtkuju ja Lapua liikumise toetaja (nt Sepp 2005: 149, 161, 163–164, 229–230).

Loomulikult ei tähendanud sellisel üritusel osalemine automaatselt toetust paremradikaalsetele suundumustele. Olid ju hõimu-liikumisele nii Eestis kui ka Soomes seotud erinevate vaadetega inimesed (vt Sepp 2005: 133–247) ja kultuurkongressi puhul oli tegu suure üritusega.

Võimalikest seostest Uluotsa ja Soome paremradikaalsete hõimutegelaste vahel kõnelevad siiski ka teised allikad. Eduard Laaman märkis 8. jaanuaril 1936 oma päevikus, et pärast vapside riigipöördekatse nurjumist 1935. aasta detsembris leiti Uluotsa kodust kirjavahetust IKL-iga, „kus ta esineb saksa orientatsioonis“, lisades juurde, et Uluots on „Suur-Eesti apostel“ (Laaman 2004 [8.01.1936]: 204). Samas Uluotsa vahistamise ja ülekuulamisega seotud materjalid selliseid kirju ei maini. Küll aga konfiskeeris poliitilise politsei komissari assistent läbiotsimisel ühe numbri IKL-iga seotud paremradikaalse noorteühenduse Sinimustat ajakirja (Sinimusta 1935, nr 20). Kusjuures Uluots, kes enda sõnul ei mäletanud, kes selle talle andis, mainis ülekuulamisel, et seda ajakirja oli ühe numbri talle keegi varemgi toonud.³¹ Kõnealune Sinimusta number oli kirjutatud paralleelselt kahes keeles ning pühendatud vabadussõjalaste saatusele pärast riigipööret. Organisatsiooni Sinimustat juhtidel oli keskne roll Eesti 1935. aasta 8. detsembri riigipöördekatse ettevalmistamisel (Kasekamp 2000: 150). See fakt andis piisavalt alust ajakirjanumber konfiskeerida.

1936. aasta varakevadel sattus Uluots seoses võimalike sidemetega tema juhitava Akadeemilise Hõimuklubi ja Soome paremradikaalsete hõimuliikumise esindajate vahel väikesesse, kuid 8. detsembri

³¹ Jüri Uluotsa ülekuulamisprotokoll (detsember 1935). – RA ERA.949.3.25, 1 293.

mässukatse järel siiski potentsiaalselt ohtlikku skandaali. Olid ju vabadussõjalased mässu järel kokku tulema pidanud rahvuskongressi liikmete seas nimetanud ka Uluotsa nime. Viimane eitas oma osalust mässukatse ja igasuguseid sidemeid plaanitava rahvuskongressiga.³²

Lühidalt, 1936. aasta veebruaris-märtsis hakkasid erinevad ajalehed avaldama uudisnupukesti ja artikleid, kus andsid teada Akadeemilise Hõimuklubi juhatuse käärivast kriisist, mille tõttu esimees Uluots ja veel osa juhatuse liikmeid on andnud teada oma lahkumisest hõimuklubi ridadest. Mõned lehed nimetasid põhjusena Uluotsa ajapuudust (nt Postimees 20. märts 1936; Vaba Maa 2. aprill 1936; Üliõpilasleht 1936, 4: 131). Sündmused hakkasid arenema alates ühest 4. veebruaril 1936 üliõpilaseltsis Liivika toimunud ettekandeõhtust. Ettekande pidaja oli Eesti Rahva Muuseumi teadussekretär, EÜS Veljesto liige Eerik Laid, kes süüdistas Soome hõimuliikumist süvenevas radikaalsuses ning üleolevas suhtumises eestlastesse. Vapside 8. detsembri mässukatse kustutas Laidi hinnangul lõplikult eestlaste soovi minna kaasa selle liikumise ja nende Suur-Soome ehitamise plaanidega. Lehes märgitakse, et kõnele ei järgnenud arutelu, kuid koosoleku juhataja ja Akadeemilise Hõimuklubi juhatuse liige Elmar Järvesoo oli kuulajatele kommentaariks öelnud, et juhatuse ei poolda kõiki ettekandes esitatud seisukohti. (Vaba Maa 5. veebruar 1936) Sellest võttis omakorda kinni ajalehe Vaba Maa toimetuse lühikeses nupukeses, mille autor oli justkui keegi pseudonüümi Stud. Phil. V. taha peitunu, uuriti, milliste Laidi seisukohtadega hõimuklubi ei nõustu (Vaba Maa 13. veebruar 1936).

Hõimuklubi juhatuse erakorralistel koosolekutel arutati, kas leheveergudel esitatud küsimusele tuleks vastata ja kuidas. Selles küsimuses tekkis terav vastasseis: ühel pool olid need, kes soovisid Eesti hõimuliikumist selgelt Soome radikaalidest distantseerida, ja teisel need, kes ei soovinud selget seisukohta võtta ning rõhused sellele, et hõimuklubi on sõprusorganisatsioon. Uluots kuulus teise tiiba. Mõttevahetus annab aimu, et Uluots ei pidanud tol hetkel õigeks katkestada

³² Jüri Uluotsa seletuskiri Tartu ülikooli rektorile (detsember 1935). – RA ERA.31.4.441, l 3–3p.

sidemeid Soome hõimutegelastega.³³ Järgnesid uued süüdistused Vaba Maa veergudel. Nii seal kui ka Päevalehes kirjeldati Uluotsa kui Suur-Soome idee pooldajat (Vaba Maa 21. veebruar; Vaba Maa 28. veebruar 1936; Päevaleht 7. märts 1936). IKL-i ajalehes Ajan Suunta avaldati samal ajal Uluotsa toetav kirjutis (Ajan Suunta 18. märts 1936). Selles tuleohhtlikus õhkkonnas tegigi Uluots otsuse hõimuklubi esimehe kohalt taanduda.

Eesti-Soome üliõpilassuhete ajalugu uuriv Helena Sepp (2005: 199–203, 210–211) on näidanud, kuidas Eesti orientatsiooniga Soome hõimutegelased, nagu Yrjö Vuorjoki ja Vilho Helanen, kes 1920. aastail olid läbi käinud peamiselt Tartu üliõpilasseltside liikmetega, hakkasid 1930. aastate algul looma sidemeid pigem korporatsioonide esindajatega. Eriti oluliseks kujunesid siinkohal sidemed ühelt poolt Soome paremradikaalsete üliõpilas- ja hõimuringkondade ning teiselt poolt Sakala, samuti paljuski just viimasest võrsunud vabadussõjalaste juhtkonna vahel. Kõike eelnevat arvesse võttes saab selgemaks, miks Uluotsal ei olnud 1936. aasta varakevadel soovi Soome hõimuliikumise tegelastest selgelt eemalduda. Peagi hakkas Uluots siiski lävima valitsusringkondadega.

Uluotsa hõimuliikumise loos võib esile tuua veel ühe huvitava lõime, mis peegeldab seda 1936. aastal alanud poliitilist suunamuutust. 1937. aastal loodi Tartus Eesti-Soome Ühing, mille asutajate ja juhttegelaste seas olid valitsusmeelseteks kujunenud isikud, näiteks geograaf Edgar Kant või Rütli pere, aga ka Uluots ise. Siseministrile kinnitamiseks esitatud ühingu põhikirjas on üles loetud ka asutajaliikmed. Nende hulgas on esimesena mainitud Uluotsa nime, mis näitab, et ta võis olla ettevõtmise eestvedaja. Peale tema olid asutajatena esile toodud August Kõva, Johan (Juhan) Sepp, Vilhelmine Rütli ja Edgar Kant. (Eesti-Soome Ühing: põhikiri 1938: 7).

Ühing registreeriti siseministeriumis 24. novembril 1937 (Eesti-Soome Ühing: põhikiri 1938). Põhikirja järgi oli ühingu peamine eesmärk „Eesti ja Soome riigi ja rahva sõpruse ning vastastikuse läbikäimise arendamine, eriti kultuuriliste, hõimu ning tulundusliikude

³³ Akadeemilise Hõimuklubi juhatuse koosolekute protokollid. – RA EAA.1798.1.7, l 1p–3p.

suhete süvendamine sõbralikuks koostööks mõlema riigi ning rahva vahel.“ (Eesti-Soome Ühing: põhikiri 1938: 1).

Asutajaliikmed pidasid avakoosoleku 30. novembril 1937.³⁴ Esimene ametlik kohtumine leidis aset Rütli te korteris aadressil Aia 34, mis jäi edaspidigi ühingu kooskõimise kohaks.³⁵ Organisatsiooni kõrge profiilist annab tunnistust fakt, et esimesest ametlikust kokkusaamisest võttis osa ka Soome saadik Paavo Hynninen. Koosoleku juhatajaks valiti Jüri Uluots. Detsembri alguses toimunud teisel koosolekul määrati ametite täitjad. Juhatuse esimeheks valiti valitsusmeelne Tartu linnaapea Aleksander Tõnisson, abiesimeheks Oskar Rütli. Ametita liikmeteks valiti Jüri Uluots ja Poola aukonsul Tartus, vandeadvokaat Johan Sepp (ühtlasi aktiivne Sakala vilistlaskogu liige ja üks Sakala asutajaliikmeid 1908. aastal; vt rohkem EAT 1932: 301) (Postimees 11. november 1937).³⁶

Vaikival ajastul olid Eesti-Soome suhted teataval määral pingestunud (nt Zetterberg 2005: 23–24). Ühelt poolt tekitas pingeid avalik arvamus ja eriti seda kujundav ajakirjandus. Pätsile oli suureks probleemiks, et teda kajastati mitmes suures Soome ajakirjandusväljaandes autoritaarse juhi ja isegi diktaatorina (*Viron diktaatori* (vt Haavio 1934: 208)). Samuti avaldati Soome ajakirjanduses 1936. aastal Pätsi autoritaarset režiimi kritiseeriv endiste riigivanemate märgukiri või selle olulisemaid löike (nt Aamulehti 4. november 1936; Ajan Suunta 4. november 1936; Uusi Aura 4. november 1936). 1934. aastal vanglast põgenenud Artur Sirk leidis pelgupaiga Soomes, eelmainitud

³⁴ Helsingin Sanomat avaldas 1. detsembril 1937 uudise, et Tartus on registreeritud uus Soome-Eesti Selts, mis pidas 30. novembril oma avakoosoleku (Helsingin Sanomat, 1. detsember 1937). Ajalehe andmeil oli uue seltsi esimees Ants Piip, aseesimehed August Rei ning ajalehe Päevaleht toimetaja Harald Tammer, sekretär olevat Nikolai Kaasik. Kuna nende puhul oli tegemist pigem valitsuskriitiliste tegelastega ja samas nimetati ajalehes seltsi avakoosoleku päevana just Eesti-Soome Ühingu avakoosoleku kuupäeva, oldi ühingu juhatuse koosolekul üksmeel, et tegu peab olema kellegi pahatahtliku naljaga. Eesti-Soome Ühingu juhatuse koosoleku protokoll (18.01.1938). – RA ERA.2678.1.1, l 6. „Nalja“ autor andis sellega tõenäoliselt oma hinnangu organisatsiooni olemusele ja sihtidele.

³⁵ Eesti-Soome Ühingu juhatuse ja peakoosolekute protokollid. – RA ERA.2678.1.1, l 1.

³⁶ Eesti-Soome Ühingu juhatuse koosoleku protokoll (30.11.1937). – RA ERA.2678.1.1, l 1–2p.

hõimutegelase ja paremradikaali Vilho Helase maakodus Lohjal (Kasekamp 2000: 109; Zetterberg 2021: 136). Teisalt, nagu näitas eelkirjeldatud Eerik Laidi ettekande juhtum, vaatasid paljud Eesti tegelased paremradikaalseid tendentse Soome hõimuliikumises suure umbusuga ja vähemalt ajutiselt võis esineda kahtlusi mõnede Eesti hõimutegelaste meelsuse suhtes.

Eesti-Soome Ühing oli mõeldud selleks, et neid suhteid kahe riigi vahel parandada, kuid justkui mitteametlikul tasandil seltsiliikumise kaudu. Juhatuse koosolekul arutati korduvalt, et tuleks luua sidemeid Soome hõimutegelastega ning need sidemed peaksid olema tõelised ja sisulised, mitte formaalsed.³⁷ 1939. aasta peakoosolekul anti välja kaks auliikme staatus: üks Soome saadikule Tallinnas Hynnisele ja teine haridusminister Aleksander Jaaksonile, kes oli „suuri teeneid osutanud ühingule tema tegevuses“ (Postimees 25. mai 1939).

Ühingu tegevuse käigus võeti vastu külalisi Soomest ja korraldati erinevaid üritusi. Koos Akadeemilise Hõimuklubiga korraldati Tartu ülikooli aulas Soome Vabariigi aastapäevaaktuseid. 1937. aastal pidas aktuse avakõne Uluots, kes rõhutas, et eestlased ja soomlased on juba ajalooliselt ühte kuulunud ja seetõttu on võimalik olla teineteisega avameelsed, isegi kui see mõnikord teisele ei meeldi (ilmselt on siin viited teataval määral pingestunud suhetele riikide vahel). Pinge- test olevat siiski võimalik tänu ühisele hõimukuuluvusele üle saada (Postimees 7. detsember 1937; Uus Eesti 7. detsember 1937).³⁸ Juunis 1939 korraldati Eesti-Soome koolikongress, kus ühing kuulutas välja oma auliikmed. Kohal viibis ka Uluots (Postimees 18. juuni 1939).

Ühingu mitmed plaanid jäid siiski teostamata. Üks selline pooleli jäänud ettevõtmine oli 1939. aasta kevadel kavandatud president Pätsi kõnede kogumiku väljaandmine soome keeles Soome kirjastuses Otava.³⁹

Võib kokku võtta, et Uluotsa tegevus hõimuliikumises kajastab hästi seda poliitilist muutust, mille ta 1930. aastate teisel poolel läbi

³⁷ Eesti-Soome Ühingu erakorralise peakoosoleku protokoll (31.05.1938). – RA ERA.2678.1.1, l 14p.

³⁸ Samas, l 15.

³⁹ Eesti-Soome Ühingu juhatuse koosoleku protokoll (17.04.1939). – RA ERA.2678.1.1, l 24–25p.

tegi: võimalikust Pätsi-vastase opositsiooni juhtkujust sai üks Pätsi režiimi juhtpoliitikuid. Samas on selge, et hõimuliikumise puhul oli tegu Uluotsa pikaajase huvi ja kirega.

Eesti-Poola silla ehitaja

Kolmanda teemana tasub mainida Uluotsa Poola-suunalist tegevust. Uluotsa huvi Poola vastu ilmnnes varakult. Siin võis olla erinevaid mõjutajaid, näiteks tema Poola päritolu õppejõud Peterburi ülikoolis, Leon Petrażycki, kelle inspireerivat rolli on esile toonud nii Uluots ise kui ka mitmed hilisemad uurijad (Postimees 12. jaanuar 1940; vt ka Gavrilova, Hodjakov 2018: 38; Järvelaid 2018: 77). 1928. aasta Üliõpilasleht andis teada, et Uluots töötas 1927. aasta suvel Varssavis arhiiviallikatega, mis kajastasid Poola aega Eestis (Üliõpilasleht 1928, 10: 150).

1930. aastal avati Kaarel Eenpalu ja Johan Laidoneri juhtimisel Tallinnas Eesti-Poola Ühing. Liikmete hulgas oli poliitikuid, sõjaväelasi, diplomaate, ajakirjanikke.⁴⁰ Uluots tegi ühingu kaostööd, avaldades näiteks kirjatüki Eesti-Poola ajaloolistest suhetest ühingu koguteoses „Poola“ (Uluots 1930b: 10–19) ning esinedes organisatsiooni korraldatud aktustel ja teistel üritustel pidukõnedega (nt Kaja 29. aprill 1930; Kaja 1. mai 1931).

Ometi ei saanud Uluotsast Tallinnas loodud Eesti-Poola ühingu liiget. 1933. aastal lõi Uluots hoopis sarnase ühingu Tartus – õigupoolest lausa kaks. Üks neist oli Eesti-Poola Ühing Tartus. Ühingu kaasasutaja oli vandeadvokaat ja Poola konsul Johan Sepp, kellest oli juttu juba ülal. Teine kaasasutaja oli riigikohtunik Peeter Kann (Vaba Maa 9. juuni 1933). Tundub, et see organisatsioon jäi pigem passiivseks, kuid näiteid nende (kaas)korraldatud üritustest siiski leidub, nagu näitan allpool. Suhtelise passiivsuse põhjus võis olla selles, et peagi loodi Uluotsa osalusel Tartus veel üks sarnane organisatsioon – Akadeemiline Eesti-Poola Ühing.

Akadeemilise Eesti-Poola Ühingu sekretär, üliõpilane Erika Veidenbaum (abiellumise järel Nivanka), on oma mälestustes täpsustanud

⁴⁰ Vt Eesti-Poola Ühingu põhikiri, asutamiskoosoleku protokoll, liikmete nimekiri. – RA ERA.3619.1.1.

ühingu asutamisega seotud asjaolusid. Ta märkis, et ühingu eeskujuks oli sarnane ühing Poolas, Akadeemiline Poola-Eesti Ühing, ja selle loomise sütikuks sai Poola üliõpilaste delegatsiooni külaskäik Tartusse 1933. aasta suvel (Nivanka 2010: 27). Poola üliõpilaste soov oli külastada laulupidu, millega seoses tehti ringsõit Eestis. Tartus peatusid üliõpilased kaks päeva (Päevaleht 17. detsember 1932; Postimees 10. mai 1933). Samal suvel oli mõnel Eesti ja Poola üliõpilasel võimalik teha vastastikku kas Poolas või Eestis suvist praktikat (Kaja 8. juuli 1933).

Poola üliõpilastega olnud kaasas Varssavi ülikooli eesti keele lektor Villem Ernits. Poola üliõpilaste delegatsioon avaldas külaskäigu ajal soovi luua sõprusühing, mis Veidenbaumi meenutuse järgi suuresti tema enda algatusel hiljem ka loodi. Ta on meenutanud üht selle külaskäigu ajal Uluotsaga juhtunud seika. Nimelt kutsunud Uluots, „kes oli väga Poola-sõbralik“, üliõpilased enda koju lõunale. „Kui me seal, poolakad ja eestlased läbisegi, istusime, avaldas professor Uluots arvamust, et kui Poola on vaba, siis on Eesti vaba, kui Poola ei ole vaba, siis ei ole ka meil mingit võimalust.“ Uluots olevat korporandina soovinud tihedate sidemete loomist just Eesti ja Poola korporatsioonide vahel. EÜS-ist Ernits, kes tõlkis üliõpilastele Uluotsa teksti, olevat lisanud, et muidugi soovitakse sama ka seltside vahel (Nivanka 2010: 27–28).

Suvisest külaskäigust ajendatuna asuti tööpoolest kohe sügisel tegema ettevalmistusi Tartus Akadeemilise Eesti-Poola Ühingu asutamiseks Tartus. 19. septembril peeti üliõpilaskonna välistoimkonna korraldusel üliõpilasmajas rohke osavõtuga Poola-teemaline õhtu. Valiti ka korraldav toimekond ühingu asutamiseks, kuhu kuulusid Uluots, Tartu ülikooli poola keele lektor Jerzy Kaplinski, filosoofiateaduskonna üliõpilane Erika Veidenbaum ning õigusteaduskonna üliõpilased Robert Tasso ja Rudolf Söber (Üliõpilasleht 1933, 9: 181).

Akadeemilise Eesti-Poola Ühingu registreerimisdokumendid esitati Uluotsa, Kaplinski, Veidenbaumi ja Tasso allkirjadega ametlikult ülikoolile 25. oktoobril 1933. Uluotsast sai ühingu esimees.⁴¹ Tegu oli

⁴¹ Kirjad Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli valitsusele (25.10.1933, 17.04.1934). – RA EAA.2100.19.14, 1 1, 5.

küllap üsna märkimisväärse sündmusega, sest oktoobris 1933 peetud asutamiskoosolekul oli kohal eri ajalehtede hinnangul 70–100 inimest, muuhulgas ka ülikooli rektor Johan Kõpp ja Riigikohtu esimees Kaarel Parts. Üks Uluotsa eesmärke oli arendada Eesti-Poola suhteid kaasajas, aga näidata ka nende ajaloolisi suhteid sõbralikena. Sõprade otsimist pidas ta eestlastele kui väikerahvale eriti tähtsaks (Kaja 1. november 1933; Postimees 1. november 1933; Vaba Maa 1. november 1933). K. Parts ja teise Tartu Eesti-Poola ühingu asutajaliige J. Sepp said ühingu toetajaliikmeteks.⁴² Ühing korraldas edaspidi Poolale pühendatud üritusi, kus ka Uluots ise tihti kõneles (nt Kaja 5. mai 1934; Postimees 9. november 1938).

Mingil määral võisid Tartu kaks Eesti-Poola ühingut koostööd teha. Näiteks mais 1934 korraldasid Eesti-Poola Ühing Tartus ja Akadeemiline Eesti-Poola Ühing Poola rahvuspüha auks ühise aktuse. Võõrustajateks olid ühingute esimehed Sepp ja Uluots ning üks akadeemilise ühingu juhttegelasi Kaplinski. Aktusest osavõtjate seas olid taas Kõpp ja Parts, aga ka Tartu linnapea Aleksander Tõnisson (Päevaleht 5. mai 1934).

Uluotsa Poola-suunaline tegevus ulatus aga ühiskondlikest organisatsioonidest kaugemale. 1938. aasta sügisel juhtis ta Riigivolikogu esimehena Eesti delegatsiooni, mis käis Poolas tutvustamas uut Eesti põhiseadust, mille eeskujuks oli 1935. aasta Poola presidentaalne põhiseadus. 1935. aasta aprillis oli ta käinud Tartus kuulamas Poola õigusteadlaste ettekannet Poola konstitutsioonist (Postimees 28. aprill 1935). 1938. aasta vastuvisiidil saabus Uluotsa kord pidada Varssavis loeng uuest Eesti põhiseadusest. Eesti ajalehtede andmetel tervitas Poola administratiivkohtu esimees professor Bronislaw Helczyński Eesti külalisi ja „toonitas analoogiat, mis on valitsemas Poola ja Eesti poliitiliste režiimide vahel“. Uluots oli kutse eest tänanud poola keeles, kuigi pidas kõne siiski saksa keeles (Maa Hääl 21. september 1938; Päevaleht 17. september 1938).⁴³ Siit näeme, et Uluotsa Poola-suunaline tegevus

⁴² Akadeemilise Eesti-Poola Ühingu liikmete nimekiri (12.03.1935). – RA EAA.2100.19.14, l 7.

⁴³ Vt ka Poola administratiivkohtu esimehe Helczynski kiri (24.09.1938). – RA ERA.4408.1.37, pagineerimata.

oli samuti 1930. aastate lõpuks jõudnud seltsitegevusest kaugemale ja saanud poliitilise mõõtme.

Kokkuvõte

Selles artiklis näitasin, et uurides Uluotsa kui seltsitegelast saame aimu mitmest tema tegevuse ja olemuse seni käsitlemata tahust. Näiteks kuigi Uluotsa kui poliitikut on mõnikord mälestustes süüdistatud kuivas professorlikkuses ja organiseerimisvõime puudumises, võib näha, et seltsitegelasena oli ta igati aktiivne osaline, niisamuti mitme seltsi algataja, asutaja ja esimees (või juhatuse liige). Uluotsa seltsitegevuse uurimine annab teatava ülevaate sellest, kes kuulusid tema lähemasse suhtlusvõrgustikku, aga aitab heita pilku ka sõdadevahelise perioodi Tartu ühiskondlikele võrgustikele laiemalt.

Teisalt on tähtis mõista, et Uluotsa tegevus ühiskondlikes organisatsioonides ja liikumistes oli tihedalt läbi põimunud tema poliitilise ja akadeemilise tegevusega. Üks huvitavamaid ja enam uurimist vajavaid teemasid on Uluotsa potentsiaalsed sidemed Eesti ja Soome paremradikaalsete ringkondadega; samuti moment, kui Uluots hakkas – tõenäoliselt toimus see 1936. aastal – meelsuselt lähenema tollaste valitsusringkondadele.

Tänu

Autor tänab Mart Kuldkeppi, Marju Luts-Sootaki, Hannes Vallikivi, Hesi Siimets-Grossi, Kadi Kähär-Petersoni ja Timo Aavat soovitude ja kommentaaride eest.

Uurimistööd on finantseerinud Eesti Teadusagentuur (grant SJD86).

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad:

Eesti Kirjandusmuuseumi Kultuurilooline Arhiiv

EKLA.175 Oskar Loorits

EKLA.194 Eesti biograafiline leksikon

Rahvusarhiiv

EAA.1757 Korporatsioon Rotalia

EAA.1798 Akadeemiline Hõimuklubi

EAA.2100 Eesti Vabariigi Tartu Ülikool

ERA.14 Siseministeerium

ERA.31 Riigikantselei

ERA.949 Poliitilise Politsei komissar Tallinnas

ERA.2678 Eesti-Soome Ühing

ERA.3619 Eesti-Poola Ühing

ERA.4408 Uluots, Jüri – õigusteadlane ja poliitik

Publitseeritud allikad:

RT 1934, 27, 207: Eesti-Läti koolikonventsioon

Eesti-Soome Ühing: põhikiri 1938

Kirjandus:

Adson, A. 1948. Ise idas – silmad läänes. Vadstena.

Chen, P.-Y. P. 2017. Race, Nation, and Eugenics in Interwar Estonian Radical Right Journal ERK Magazine. Magistritöö. Tartu Ülikool.

EAT 1932 = Eesti avaliku elu tegelased: eluloolisi andmeid. Toim Kleis, R. Tartu.

Ein, E. 1933. Mõtteid rahvuslikust poliitikast. – ERK: üld-, majandus- ja kultuurpoliitiline ajakiri, 2, 27–33.

Gavrilova, O., Hodjakov, M. 2018. „Sooviksin jääda ülikooli juurde...“: Peterburi periood Jüri Uluotsa elus. – Tuna, 2, 35–41.

Haavio, M. 1934. Konstantin Päts. – Suomalainen Suomi, 4, 203–208.

Hiio, T. 2007. Üliõpilaskond ja üliõpilasorganisatsioonid 1919–1940. – Universitas Tartuensis 1632–2007. Toim Hiio, T., Piirimäe, H. Tartu, 397–415.

Järvelaid, P. 2000. Jüri Uluots oma ja meie ajas. – Ajalooline Ajakiri, 2, 5–28.

- Järvelaid, P. 2009.** Professor Jüri Uluots ja Eesti Teaduste Akadeemia. – Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi, XXXVII. Toim Leppik, L. Tartu, 68–83.
- Järvelaid, P. 2018.** Jüri Uluots (1890–1945) in seiner und unserer Zeit. – Teisè, 109, 69–78.
- Kasekamp, A. 1999.** Radical Right-Wing Movements in the North-East Baltic. – Journal of Contemporary History, 34 (4), 587–600.
- Kasekamp, A. 2000.** Radical Right in Interwar Estonia. Houndmills.
- Klauren, V. 1981.** Rotalia 1926–1930. – Korporatsioon Rotalia 1913–1944: ülevaade ajaloost. Toim Kõressaar, V. New York, 120–147.
- Klesment, J., Kompus, H., Saks, E. V. (toim). 1945.** Prof. Jüri Uluotsa mälestusraamat. Stockholm.
- Laaman, E. 2004 [1936].** Eduard Laamani päevik 1922–1940. – Akadeemia, 1, 193–223.
- Leesment, H. 1945.** Jüri Uluots üliõpilasena ja vilistlasena. – Prof. Jüri Uluotsa mälestusraamat. Toim Klesment, J., Kompus, H., Saks, E. V. Stockholm, 56–62.
- Leesment, H. 1948.** Rotalia 35 aastat. – Rotalia XXXV. Stockholm, 6–25.
- Loorits, O. 1955.** Eesti ajaloo põhiprobleemid. Stockholm.
- Muuli, K. 2020.** Artur Sirgu elu ja surm: Eesti vabadussõjalaste juhi lugu. Tallinn.
- Mäe, H. 1993.** Kuidas kõik teostus: minu mälestusi. Stockholm.
- Mägi, P. 1948.** Seisame kindlasti. – Rotalia XXXV. Stockholm, 31–35.
- Mägi, P. 1981.** Korporatsiooni asutamise eellood. Korporatsiooni asutamine. Korporatsioon Rotalia tegevus Peterburis. – Korporatsioon Rotalia 1913–1944: ülevaade ajaloost. Toim Kõressaar, V. New York, 9–66.
- Mägi, P., Karupää, L. 1966.** Korporatsioon Rotalia. – Eesti Korporatsioonide Liit: MCMXV – MCMLXV. Koost Arro, K. Toronto, 115–121.
- Nivanka, E. 2010.** Soome lahe kahel kaldal. Tallinn.
- Olesk, S. 2004.** Üks isikupärane vaade Eesti sisepoliitikale 1930. aastatel: Oskar Looritsa kirjad Martti Haaviole. – Tuna, 2, 92–105.

- Pedak, 1938.** „Korp. Rotalia“ osakonnad. – Üliõpilasleht, 9–10, 292–301.
- Perandi, A. 1938.** Ülevaade „Korp. Rotalia“ tegevusest Peterburis ja Berliinis. – Üliõpilasleht, 9–10, 288–291.
- Pullat, R. 2004.** Lootuste linn: Peterburi ja eesti haritlaskonna kujunemine kuni 1917. Tallinn.
- Raamot, I. 2013 [1975].** Mälestused. Tallinn.
- Raudsepp, H. 1966.** EKL-i sünd ja töörohked aastad. – Eesti Korporatsioonide Liit: MCMXV – MCMLXV. Koost Arro, K. Toronto, 11–28.
- Rütli, O. 2010 [1964].** Mälestusi ühe Eesti sugupõlve tööst ja võitlusest (1871–1949). Tallinn.
- Sepp, H. 2005.** Kultuurisild või kaitseliin? Üks vaatenurk Soome-Eesti üliõpilassuhete arengule 1920.–1930. aastatel. – Kultuurisild üle Soome lahe. Eesti-Soome akadeemilised ja kultuurisuhted 1918–1944. Toim Olesk, S., Kaalep, T. Tartu, 133–247.
- Zetterberg, S. 2005.** Kultuurisuhete raam: poliitiline Soome sild. – Kultuurisild üle Soome lahe. Eesti-Soome akadeemilised ja kultuurisuhted 1918–1944. Toim Olesk, S., Kaalep, T. Tartu, 17–38.
- Zetterberg, S. 2021.** Konstantin Päts ja Soome: unistus kaksikriigist. Tallinn.
- Taal, K. 2018.** Õpetatud Eesti Seltsi ajalugu. Tallinn.
- Tarvel, P., Kruus, H., Olvet, J. (toim). 1940.** Eesti biograafilise leksikoni täiendusköide. Tartu/Tallinn.
- Uluots, J. 1930a.** Eesti ajaloo senisest uurimisest ja tuleviku ülesandest. Tartu.
- Uluots, J. 1930b.** Poola-Eesti ajaloolised suhted. – Poola: koguteos. Toim Linde, B. Tallinn.
- Ungarist, 1928.** Eesti Hõim, 1, 28.
- Valge, J. 2019.** Eesti parlament 1917–1940. Poliitiline ajalugu. Tallinn.
- Valtonen, P. 2018.** Kosmopoliitete ja kansallismielisiä: aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa. Helsinki.
- Viron-kirja 1926 = Viron-kirja: maa, kansa ja kultuuri.** Helsinki.
- Vuorjoki, Y. 1931.** Heimotyön saavutuksia Suomessa. – Suomen Heimo, 6–7, 130–133.
- Walter, H. 1990.** Jüri Uluots 1890–1945. – Looming, 1, 102–109.
- Wilson, W. A. 1976.** Folklore and Nationalism in Modern Finland. Bloomington.

Perioodika:

Aamulehti 4. november 1936

Ajan Suunta 18. märts 1936, 4. november 1936

Helsingin Sanomat 29. mai 1931, 19. juuni 1931, 1. detsember 1937

Kaja 10. veebruar 1925, 29. aprill 1930, 1. mai 1931, 8. juuli 1933,
1. november 1933, 5. mai 1934

Maa Hääl 21. september 1938

Postimees 23. november 1931, 6. märts 1932, 18. oktoober 1932,
5. etsember 1933, 28. aprill 1935, 20. märts 1936, 11. november 1937,
9. november 1938, 25. mai 1939, 18. juuni 1939, 12. jaanuar 1940

Päevaleht 5. mai 1934, 7. märts 1936, 17. september 1938

Sakala 20. oktoober 1932

Teataja 20. juuni 1924

Uusi Aura 4. november 1936

Uus Eesti 18. veebruar 1937

Vaba Maa 25. aprill 1933, 5. veebruaril 1936, 13. veebruar 1936,
21. veebruar 1936, 28. veebruar 1936, 21. märts 1936, 3. aprill 1936

Õpetajate Leht 15. mai 1931

Üliõpilasleht 1928, 10, 1929, 13, 1933, 9, 1936, 4

JÜRI ULUOTS IN SOCIETIES AND MOVEMENTS

Summary

This article focuses on the activities of politician and legal historian Jüri Uluots (figs. 1, 2) in societies and movements. The text gives an overview of the wide range of organisations Uluots belonged to as a member or with which he was in some other way associated. I will then focus on the three most important areas of his social activity: student fraternities, the Finno-Ugric movement, and activities to study and deepen Polish-Estonian relations. These were areas close to Uluots's heart and with which he remained involved in one way or another until the end of Estonia's first period of independence in 1940, and in some cases even longer. They were also closely intertwined with his academic and political life.

At one point or another, Uluots was a member of a significant number of societies, being the chairman or a board member of several of them. What was also remarkable is the thematic range of organisations he was either a member of or which events he participated in either as an invited guest or a speaker. Particularly prominent among them were various academic and cultural societies. It is likely that he was not active in all these societies at once, but rather changed his focus over time.

As a young student, Uluots studied law at the St Petersburg Imperial University. There, he became a founder of the Rotalia student fraternity in 1913, and later, in the 1930s, served as the chairman of its alumni council. A less well known fact is that for almost ten years, Uluots was also a member of the alumni council of the Sakala student fraternity. This was because the Tartu organisation of Rotalia was only established in 1924, by which time, Uluots had already joined Sakala. It seems that Uluots was reproached by some of his fellows for belonging to two fraternities at once. The establishment of the Union of Alumni Associations of Estonian Fraternities, of which Uluots became one of the leaders, was decisive. In connection with the creation of the organisation, Uluots had to decide which fraternity to choose.

At the beginning of the 1930s, he officially left Sakala, although he remained associated with it. Through Sakala, he may have developed links with the Estonian radical right Vaps movement (the popular name for the Estonian War of Independence Veterans' League). Many leading members of the Vaps movement, the de facto leader Artur Sirk among them, were from Sakala. For example, Sirk at some point considered him a suitable candidate for State Elder who should be endorsed by Vaps. Various figures have associated Uluots with the Vaps movement. Finnish newspapers sometimes even depicted Uluots as a leading figure in 1934–1936. In any case, it can be said that in the world of fraternities, Uluots proved to be an active member and a strong organiser and leader.

Another important area in which Uluots was active from a young age was the Finno-Ugric movement. He was a frequent speaker and participant at various Finno-Ugric congresses and lecture events in Estonia, Finland, and even Hungary. In 1935, he became chairman of the Academic Finno-Ugric Club in Tartu. However, in February 1936, a scandal arose over how to react to radical right Finnish Finno-Ugric activists' campaigns and allegedly arrogant attitudes towards Estonians. Uluots' reluctance to make a statement resolutely distancing the Club from these radical activists' activities led to criticism over the ideology and loyalties of the Club, and especially of Uluots. Uluots therefore decided to step down as chairman. Starting to approach pro-government circles from 1936 onwards, he soon became a founder of a new Estonian-Finnish organisation in Tartu: the Estonian-Finnish Society, which aimed to strengthen relations between the two states.

As a third topic, I dealt with Uluots's activities in studying and strengthening Estonian–Polish relations. His interest in Poland developed as early as during his university days in St Petersburg. In the 1920s and 1930s, he gave a number of lectures on historical Polish–Estonian relations. In 1933 he founded two separate Polish–Estonian societies in Tartu (fig. 3). One of them, the Academic Estonian Polish Society, was based at the University of Tartu and was directly inspired by a similar organisation that already existed in Poland. His work to strengthen ties between the two countries continued until the late 1930s. In 1938, as the president of the Chamber of Deputies (a chamber

in the reformed, bicameral parliament), he led a delegation to Warsaw to introduce the new Estonian constitution to the Polish political elites.

In this article, I have shown that by studying Uluots's social activities, we can gain a deeper insight into other aspects of his life. For example, although as a politician Uluots has sometimes been accused in memoirs of dry professorialism and lacking organisational ability, it can be seen that he was both an active participant and the founder and chairman (or board member) of several societies. Examining his social activities also provides some insight into who belonged to his immediate social network.

On the other hand, it is important to understand that Uluots's activities in societies and movements were closely intertwined with his political and academic life. One of the most interesting topics that needs more research is Uluots' potential links with the Estonian and Finnish radical right. How societies helped to create social networks in interwar Tartu is a topic that would also need more in-depth study.